

**НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНТРОЛЮ ТА АНАЛІЗУ
ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ПІДПРИЄМСТВА**

У кризових умовах посилюються вимоги до якості фінансової інформації та аналізу цієї інформації на стадії прийняття управлінських рішень щодо забезпечення фінансової стійкості підприємства. Наявність необхідної інформації дає змогу оцінити показники, що характеризують результати діяльності підприємства, і використати отримані результати в управлінні фінансовою стійкістю підприємства. Саме за допомогою контрольної-аналітичної інформації можна виявити негативні тенденції та відхилення від цільових векторів розвитку, спрогнозувати пріоритетні завдання в усіх сферах діяльності та параметри фінансової стійкості підприємства. Необхідність удосконалення масиву інформації щодо діяльності підприємств вимагає упорядкування нормативно-правового забезпечення контролю та аналізу фінансової стійкості підприємства.

Окремі аспекти нормативно-правового забезпечення контролю та аналізу дослідили М. Д. Білик [1], Н. Г. Виговська [2], Л. Т. Гіляровська [3], Є. Є. Іонін [4], В. В. Ковалев [5], Л. А. Лахтіонова [6], В. П. Пантелеев [7], О. Ю. Редько [8]. Вчені і практики розглядають нормативно-правову інформацію як вихідну базу розвитку науки та основу контролю та аналізу в системі управління. Поряд з цим у цих наукових розробках відсутні пропозиції і рекомендації стосовно використання нормативно-правових документів для здійснення контролю та аналізу фінансової стійкості підприємства, що негативно позначається на формуванні його методичного забезпечення.

Метою статті є систематизація нормативно-правового забезпечення та конкретизація сфер його використання для здійснення контролю та аналізу фінансової стійкості підприємства.

Для вирішення питання щодо упорядкування нормативно-правового забезпечення контролю та аналізу пропонується урахувати рівень формування і призначення такої інформації, а саме класифікувати за такими рівнями: міжнародний — об'єднує міжнародні стандарти; державний — національні нормативно-правові акти; недержавний — внутрішні стандарти контролю та аналізу.

Конкретизація сфер нормативно-правового забезпечення контролю та аналізу фінансової стійкості підприємства наведена в табл. 1.

Аналіз чинних нормативних документів свідчить, що міжнародні та національні стандарти бухгалтерського обліку і звітності складають основу для здійснення контролю та аналізу фінансової стійкості підприємства. В Україні базовими положеннями бухгалтерського обліку та фінансової звітності визнано Національні стандарти.

Незважаючи на те, що Міжнародні стандарти бухгалтерського обліку мають рекомендаційний характер, проте інформація, яка сформована відповідно до їх вимог, надає більш об'єктивну і достовірну картину про фінансовий стан і результати діяльності підприємства. Тому Міжнародні стандарти фінансової звітності поряд із національними положеннями бухгалтерського обліку стають базовими інструментами для здійснення контролю та аналізу фінансової стійкості підприємства.

Для аргументації такого висновку зосередимо увагу на вимогах щодо розкриття інформації, що містяться в міжнародних і національних стандартах фінансової звітності.

МСБО 1 «Надання фінансової звітності» містить загальні вимоги до надання фінансової звітності, рекомендації щодо її структури і вимоги до її змісту. Фінансова звітність надає структуроване уявлення про фінансовий стан і фінансові результати діяльності підприємства, а також дозволяє отримати необхідну інформацію для контролю та аналізу його фінансової стійкості. Інформація про активи, зобов'язання, власний капітал, доходи і витрати, прибутки і збитки, інші зміни у власному капіталі, рух грошових коштів та інша, що міститься у фінансовій звітності та у примітках до неї, надає можливість прогнозувати рух грошових коштів підприємства в майбутньому, їх розподіл в часі та визначати фінансову стійкість на перспективу [9, с. 2–4].

Інформація, яка отримана у звіті про рух грошових коштів, відповідно до вимог МСБО 7 «Звіти

Таблиця 1. Нормативно-правове забезпечення контролю і аналізу фінансової стійкості підприємства

Рівень	Блок	Найменування нормативно-правових документів	Сфери нормативно-правового забезпечення
МІЖНАРОДНИЙ	I	Міжнародні стандарти фінансової звітності	Визначають уніфіковані вимоги до організації та ведення бухгалтерського обліку та фінансової звітності, які є інформаційною базою аналізу та контролю фінансової стійкості підприємства
	II	Міжнародні принципи та інструкції щодо внутрішнього контролю	Рекомендації Міжнародної федерації бухгалтерів, рекомендації розділу 404 (b) Закону Сарбейнса-Окслі (SOXs), рекомендації Комітету Спонсорських організацій комісії Тредвея (COSO), рекомендації Інституту дипломованих бухгалтерів Англії та Уельсу, Інструкції із внутрішнього управління Торнбула (Великобританія), Декларація Європейського форуму з корпоративного управління щодо управління ризиками і внутрішнього контролю, Принципи організації внутрішнього контролю в банківських організаціях, які розроблені Базельським комітетом із банківського нагляду
	III	Міжнародні стандарти аудиту	Визначають структуру системи елементів і процедури внутрішнього контролю Відображають вимоги до системи внутрішнього контролю
ДЕРЖАВНИЙ	IV	Законодавчі та підзаконні нормативні акти	Визначають місце, роль, завдання і правові основи контролю і аналізу в управлінні фінансовою стійкістю підприємства
	V	Постанови Кабінету Міністрів України	Національні стандарти оцінки, які регулюють питання з оцінки майна і майнових прав Типове положення із планування, обліку і калькуляції собівартості продукції (робіт, послуг) у промисловості
	VI	Національні положення (стандарти) бухгалтерського обліку	Встановлюють принципи та методи ведення бухгалтерського обліку і складання фінансової звітності за визначеними об'єктами та напрямками, що не суперечать міжнародним стандартам
	VII	Нормативно-правові акти (інструкції, положення, вказівки) і методичні рекомендації Міністерства фінансів, Національного банку, Державної податкової служби, Державної комісії з цінних паперів і фондового ринку, Фонда державного майна	Представлені нормативними документами, інструкціями і документами роз'яснювального характеру Містять методики та алгоритми розрахунку показників для аналізу фінансового стану підприємств, у тому числі, фінансової стійкості Принципи корпоративного управління визначають порядок організації, форми й методи контролю господарських операцій, критерії доцільності та ефективності контрольних заходів
НЕДЕРЖАВНИЙ	VIII	Накази, розпорядження керівництва (власника) підприємства щодо форм організації контролю та аналізу	Регламентують діяльність служби внутрішнього контролю Визначають основні принципи і способи організації внутрішнього контролю на підприємстві
	IX	Внутрішні стандарти діяльності служби контролю	Визначають порядок, принципи та методи здійснення контролю внутрішніми контролерами Регулюють дії контролерів при проведенні внутрішнього контролю

про рух грошових коштів», дає можливість розрахувати модифіковані показники фінансової стійкості: оборотності із використанням даних про надходження грошових коштів замість виручки від продажу; показники ефективності — з чистим грошовим потоком замість прибутку [9, с. 46]. Чистий грошовий потік є критерієм оцінки видів діяльності підприємства. Показник вартості грошових коштів у часі є основою аналітичної оцінки ринкової вартості підприємства за доходним підходом. Позитивний залишок грошового потоку свідчить про ефективне управління ліквідними активами.

Одним із важливіших індикаторів фінансової стійкості є показники, що характеризують ступінь забезпеченості запасів і витрат джерелами їх формування. В зв'язку з цим необхідно керуватися МСБО 2 «Запаси» [9, с. 37] і П(С)БО 9 «Запаси» [10, с. 39–40, 325–340], які визначають методологічні засади формування в бухгалтерському обліку інформації про запаси і розкриття її у фінансовій звітності, а також порядок обліку запасів, способи розрахунку собівартості, що використовуються для визначення собівартості запасів. Вибір одного із способів оцінки запасів при їх

вибутті впливає безпосередньо на фінансові результати підприємства.

Дослідження фінансового стану підприємства обумовлює необхідність оцінювання наслідків зміни облікової політики у відповідності з МСБО 8 «Облікова політика, зміни в розрахункових бухгалтерських оцінках і помилках» [9, с. 64] і П(С)БО 6 «Виправлення помилок і зміни у фінансових звітах» [10, с. 28–30]. Відповідно до МСБО 8, підприємство повинно змінювати свою облікову політику, коли її зміни призводять до того, що фінансова звітність надає надійну і більш значиму інформацію про вплив операцій, інших подій або умов на фінансовий стан, фінансові результати діяльності або потоки грошових коштів.

МСБО 12 «Податки на прибуток» [9, с. 111–112] і П(С)БО 17 «Податок на прибуток» [10, с. 45, 595–598] визначають відмінності між бухгалтерським і податковим прибутком і дозволяють більш точно оцінити стійкість підприємства до податкових зобов'язань на підставі використання показників постійних і тимчасових податкових різниць між балансовою вартістю активу або зобов'язання і їх податковою базою. Для здійснення контролю прибутковості необхідно керуватися трьома відомими методами: суми податку без урахування тимчасових різниць («наскрізного потоку»), метод нарахування («повної відстрочки»), врахування податкового ефекту у часі («часткової відстрочки») [11, с. 153–154].

Інформація, яка сформована у відповідності з МСБО 16 «Основні засоби» [9, с. 162] і П(С)БО 7 «Основні засоби» [10, с. 35–37, 136–159], є надійним джерелом контролю та аналізу майнового стану підприємств, зокрема: руху основних засобів, ефективності їх використання, зношеності, наявності джерел відтворення, амортизаційної політики. Слід зазначити, що оцінка об'єктів за відображенням в балансі у цілому відповідає МСБО. Регулювання питань обліку та контролю нематеріальних активів і амортизаційної політики здійснюється у відповідності з вимогами МСБО 38 [9, с. 538] та П(С)БО 8 «Нематеріальні активи» [10, с. 38–39, 209]. Здійснення контролю надає підприємству можливість передбачати майбутні вигоди, які очікується одержати від використання необоротних активів. Визнання активу в якості нематеріального згідно МСБО 38 ґрунтується на економічному змісті активів, у той час як в П(С)БО 8 юридична форма превалює над економічним змістом.

Згідно з міжнародними стандартами фінансової звітності та бухгалтерського обліку рекомендовано оцінку активів за історичною вартістю і як альтернативний підхід — за поточною вартістю. Вибір оцінки статей звітності залежить від обраної концепції збереження капіталу, тому історична і поточна вартість розглядається в розрізі активів і зобов'язань.

Оцінка доходів, витрат і капіталу залежить від оцінки активів і зобов'язань.

Передумовою здійснення контролю та аналізу ефективності діяльності підприємства є дотримання вимог МСБО 18 «Дохід» [9, с. 211–219] і П(С)БО 15 «Дохід» [10, с. 44, 419–426]. Прибуток визначається на основі показників доходів і витрат за принципом нарахування. Інформація фінансової звітності дає можливість співставити доходи і витрати за відповідний період часу та точніше оцінити фінансовий результат і спрогнозувати майбутні грошові потоки. У цьому зв'язку необхідно досліджувати вплив зміни доходу від реалізації в залежності від обіговості на фінансовий результат. Слід зазначити, що перевищення доходів над витратами позитивно впливає на зміни власного капіталу, фінансового стану в цілому та фінансову стійкість підприємства.

Підприємствам, що здійснюють операції в іноземній валюті, слід керуватися вимогами МСБО 21 «Вплив змін валютних курсів» [9, с. 284] і П(С)БО 21 «Вплив змін валютних курсів» [10, с. 46, 1045]. Це пов'язано з тим, що коливання валютних курсів можуть суттєво вплинути на фінансову стійкість підприємства, особливо в сучасних кризових умовах. З цього приводу в П(С)БО 21 зазначається, що курсові різниці від перерахунку грошових коштів в іноземній валюті та інших монетарних статей про операційну діяльність відображаються у складі інших операційних доходів (витрат), а від перерахунку монетарних статей про інвестиційну і фінансову діяльність — у складі інших доходів (витрат). Від'ємна сума курсової різниці вираховується із суми іншого додаткового капіталу, зменшуючи тим самим фінансову стійкість підприємства.

Для підприємств, що знаходяться під контролем материнської організації, та надають консолідовану фінансову звітність інформаційною базою для аналізу фінансової стійкості, є фінансова звітність, яка складена у відповідності із МСБО 27 «Консолідована і окрема фінансова звітність» [9, с. 327–337] і П(С)БО 20 «Консолідована фінансова звітність» [10, с. 46]. Така інформація дозволяє проаналізувати, яким чином фінансовий стан окремих дочірніх підприємств вплинув на фінансову стійкість головної материнської компанії.

Коригування фінансової звітності з урахуванням рівня інфляції здійснюється відповідно до МСБО 29 «Фінансова звітність в умовах гіперінфляції» [9, с. 353] і П(С)БО 22 «Вплив інфляції» [10, с. 47, 1049]. Всі статті у звіті про фінансові результати перераховуються на основі використання змін загального індексу цін із дати відображення доходів або витрат у бухгалтерському обліку.

На фінансовий результат підприємства, і, відповідно, на його фінансову стійкість впливає

правильність віднесення фінансових інструментів до окремих класифікаційних груп. Тому важливе значення для оцінки фінансової стійкості мають міжнародні стандарти МСБО 32 «Фінансові інструменти – розкриття і надання інформації» [9, с. 387–419], МСБО 39 «Фінансові інструменти – визнання і оцінка» [9, с. 659–656], а також національні П(С)БО 13 «Фінансові інструменти», П(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість» і П(С)БО 12 «Фінансові інвестиції» [10, с. 40–43, 371–372, 646–648, 653–677]. МСБО 32 і МСБО 39 визначають порядок визнання й оцінки фінансових активів і фінансових зобов'язань, які здійснюють вирішальний вплив на платоспроможність. Вказані стандарти, на відміну від інших стандартів, розкривають питання оцінки ризиків, засобів їх контролю і розподілення ризиків і вигід від володіння активом між різними сторонами. Відповідно до П(С)БО 13 фінансові активи оцінюються на кожну наступну після визнання дату балансу за їх справедливою вартістю. Згідно з П(С)БО 10 поточна дебіторська заборгованість визнається фінансовим активом (крім придбаної заборгованості та призначеної для продажу) та оцінюється за чистою реалізаційною вартістю. Методика, за якою здійснюється коригування реального результату від реалізації та умови створення резерву сумнівних боргів згідно з українськими нормативними актами, не відповідає вимогам МСБО [12, с. 80]. Крім того, є розбіжності між п. 5.2.8 ст. 5 Закону «Про оподаткування прибутку підприємств» і П(С)БО 10 у частині включення до складу валових витрат безнадійної дебіторської заборгованості. Наслідком цього є тимчасова податкова різниця, яка скасовується в міру використання резерву безнадійної заборгованості. Для здійснення аналізу фінансової стійкості необхідно урахувати вимоги міжнародних стандартів бухгалтерського обліку щодо оцінки дебіторської заборгованості за поточною вартістю. Критерії віднесення фінансових інвестицій до поточних за П(С)БО 12 «Фінансові інвестиції» (термін утримання, що не перевищує 12 місяців із дати балансу), відрізняються від міжнародних стандартів (вільна конвертація на фондовому ринку).

Для ранньої ідентифікації погіршення фінансового стану та оперативного реагування на ризикові ситуації з метою їх попередження у майбутньому доцільно використовувати інформацію, сформовану у відповідності з МСБО 34 «Проміжна фінансова звітність» [9, с. 455–467]. Цей стандарт передбачає порядок надання інформації для аналізу фінансової стійкості підприємств за звітний період, менший ніж повний фінансовий рік.

Порядок розкриття інформації щодо визнання втрат від зменшення корисності активів, яке впливає на вартість активів і прибутковість, надається в

МСБО 36 [9, с. 484] і П(С)БО 28 «Зменшення корисності активів» [10, с. 163–165]. У МСБО 36 вказано, що балансову вартість активу слід зменшувати до суми його очікуваного відшкодування, якщо сума очікуваного відшкодування активу менша від його балансової вартості. Таке зменшення корисності призводить до збитку. Необхідно зауважити, що групування активів згідно із П(С)БО 28 не відповідає МСБО 36. Правильне визначення групи активів, яка генерує грошові потоки, є підставою для перегляду корисності об'єкта або групи об'єктів і, як наслідок, впливає на результативність використання активів. Тому цю обставину необхідно враховувати при розробці методичних положень щодо здійснення контролю і аналізу фінансової стійкості підприємства.

Також пріоритетним завданням контролю і аналізу фінансової стійкості підприємства є визначення резервів. Порядок обліку та визнання резервів, умовних зобов'язань і умовних активів встановлені МСБО 37 «Резерви, умовні зобов'язання та умовні активи» [9, с. 470] і П(С)БО 11 «Зобов'язання» [10, с. 42, 1072]. Згідно із МСБО 37 підприємство повинно розкривати інформацію щодо балансової вартості резервів за видами зобов'язань на початок і кінець періоду і змін резервів за звітний період. Умовами створення резервів є: наявність високої вірогідності, що майбутні події призведуть до зменшення економічних вигод у зв'язку з його погашенням; величина зобов'язання може бути достатньо обґрунтована. Слід підкреслити, що між МСБО 37 і П(С)БО 11 також є розбіжності. У П(С)БО 11 «Зобов'язання» не акцентується увага на розкритті інформації щодо класифікації, визначення умов формування резервів за видами зобов'язань та їх оцінки у фінансовій звітності. Крім того, не вказано за якою вартістю зобов'язання мають оцінюватися в бухгалтерському обліку і звітності. Збільшення розміру зобов'язань зменшує фінансову стійкість підприємства, оскільки збільшує його залежність від зовнішніх джерел фінансування. Зростання частки власного капіталу у джерелах фінансування призводить до зменшення зобов'язань і зниження ризику їх непогашення. Тому при дослідженні зобов'язань необхідно враховувати, що фінансова стійкість знаходиться у прямій залежності від розміру власного капіталу.

Інформація, яка підготовлена у відповідності з МСФЗ IFRS 8 «Операційні сегменти» (до 01.01.09 МСФЗ 14 «Сегментна звітність») [9, с. 111] і П(С)БО 29 «Фінансова звітність за сегментами» [10, с. 48–49, 1079–1089], дозволяє проаналізувати фінансову стійкість для підприємств, звітність якої складається за господарськими або географічними сегментами, та оцінити вплив на неї результатів діяльності окремих сегментів, виділених на основі внутрішньої організаційної структури і системи внутрішньої

звітності. Звітність, яка складена за сегментами, дозволяє виявити резерви прибутковості та зниження ризику, що впливають на фінансову стійкість і результати діяльності підприємства в цілому.

Другий блок об'єднує Міжнародні принципи та інструкції щодо внутрішнього контролю, зокрема: рекомендації Міжнародної федерації бухгалтерів, рекомендації розділу 404 (b) Закону Сарбейнса-Окслі (SOXs), рекомендації Комітету Спонсорських організацій комісії Тредвея (COSO), рекомендації Інституту дипломованих бухгалтерів Англії та Уельсу, Інструкції із внутрішнього управління Торнбула (Великобританія), Декларація Європейського форуму з корпоративного управління щодо управління ризиками і внутрішнього контролю, Принципи організації внутрішнього контролю в банківських організаціях, які розроблені Базельським комітетом з банківського нагляду [13, с. 9, 10]. Переважна більшість компаній (77 %) в Україні не знає жодних офіційних рекомендацій щодо організації внутрішнього контролю [13, с. 36]. Окремі рекомендації існують у ряді законів і регуляторних актів, як, наприклад, у Положеннях (стандартах) бухгалтерського обліку і Законах України, що розглядаються далі.

Третій блок нормативно-правового забезпечення контролю й аналізу фінансової стійкості підприємства представлений міжнародними стандартами аудиту. Проте їх використання для цілей контролю й аналізу фінансової стійкості підприємства обмежується тим, що існуючі стандарти аудиторської діяльності орієнтовані на професійних аудиторів і відображають сутність системи внутрішнього контролю у плані вимог до її оцінки, що пред'являються зовнішніми аудитором. Але цього недостатньо для розробки методологічних засад з удосконалення системи внутрішнього контролю підприємств. Як зазначає Н. Г. Виговська, вимоги керівництва підприємства до системи внутрішнього контролю значно ширші ніж вимоги аудиторів [2, с. 391]. Для здійснення контролю й аналізу фінансової стійкості підприємства доцільно використовувати МСА № 315 «Розуміння суб'єкту господарювання та його середовища й оцінка ризиків суттєвих викривлень» і МСА № 400 «Оцінка ризиків та внутрішній контроль» [14, с. 305–346, 374–389] для визначення структури системи елементів, процедур і оцінки ризику внутрішнього контролю.

Четвертий блок об'єднує Закони України, тобто нормативно-правові акти вищої юридичної сили, які визначають правову основу контролю й аналізу фінансової стійкості підприємства, зокрема:

Закон України «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні» [15], в якому визначено, що підприємство самостійно розробляє систему і форми внутрішньогосподарського (управ-

лінського) обліку, звітності та контролю господарських операцій;

Закон України «Про господарські товариства» [16], яким встановлено вимоги до контролю в бухгалтерському обліку, що зобов'язує товариство розкривати достовірну і якісну інформацію, яка не містить помилок і перекручень, здатних вплинути на рішення її користувачів;

Закон України «Про оподаткування прибутку підприємств», згідно з яким підприємства мають право застосовувати щорічну індексацію балансової вартості груп основних фондів і нематеріальних активів, за рівня інфляції, що перевищує 10 % [17];

Закон України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» [18], в якому представлені положення, щодо регулювання оцінки фінансової стійкості.

До цього блоку також відносяться Господарський кодекс України та Закон України «Про аудиторську діяльність», в яких загалом висловлюються вимоги до перевірки даних бухгалтерського обліку та показників фінансової звітності суб'єкта господарювання, створення контролюючих органів і визначення сфер (об'єктів) їх контролю [19; 20].

Концептуальні підходи до фінансової звітності, які визначені Законом «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні» [16] та чинним Положенням (стандартом) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» у частині якісної характеристики й окремих принципів підготовки, повинні використовувати усі господарюючі суб'єкти [10, с. 34, 1036–1038].

Складність регламентації контролю й аналізу фінансової стійкості підприємства полягає у відсутності державного нормативного регулювання питань створення і функціонування системи внутрішнього контролю на підприємстві.

П'ятий блок містить нормативні акти найвищого органу в системі органів виконавчої влади, тобто постанови Кабінету Міністрів України, зокрема: Національні стандарти оцінки, які регламентують загальні елементи організації вартісної оцінки підприємства [21; 22], та Типове положення по плануванню, обліку і калькуляції собівартості продукції (робіт, послуг) у промисловості, яке затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 26.04.1996 р. № 473 [23, с. 3], яким передбачено порядок формування виробничої собівартості продукції на промислових підприємствах.

Шостий блок нормативно-правового забезпечення контролю й аналізу фінансової стійкості підприємства об'єднує положення (стандарти) бухгалтерського обліку, інші нормативні документи бухгалтерського обліку та фінансової звітності, які затверджуються Міністерством фінансів України як головним органом

центральної виконавчої влади з питань регулювання бухгалтерського обліку і фінансової звітності в Україні. Необхідність використання цих документів для здійснення контролю й аналізу фінансової стійкості підприємства пояснюється тим, що основною інформаційною базою фінансового аналізу і, зокрема, контролю та аналізу фінансової стійкості підприємства, є бухгалтерська (фінансова) звітність.

Результати порівняльної характеристики міжнародних стандартів фінансової звітності та національних положень бухгалтерського обліку, які використовуються при здійсненні контролю та аналізу фінансової стійкості підприємства, свідчать про неповну відповідність наведених нормативів міжнародним.

Національні стандарти бухгалтерського обліку не повною мірою враховують інтереси користувачів інформації (інвесторів, кредиторів, акціонерів). Тому найважливішим завданням для України є опанування методів використання фінансової інформації за світовими стандартами бухгалтерського обліку, розробка нових стандартів, максимально наближених до міжнародних, і ліквідація податкового обліку, який не відповідає принципу єдиної інформації [24, с. 213].

Сьомий блок включає нормативно-правові акти (інструкції, положення, вказівки) і методичні рекомендації Міністерства фінансів України та інших органів, які розробляються і затверджуються на основі положень (стандартів) бухгалтерського обліку з урахуванням особливостей і потреб певних видів діяльності. Сюди відносяться документи, що видаються Міністерством фінансів України, Національним банком України, державною податковою службою України, Державною комісією з цінних паперів і фондового ринку, Фондом державного майна України. По суті цей блок представлений нормативними документами, інструкціями і документами роз'яснювального характеру, основними з яких є:

1. Положення про порядок здійснення аналізу фінансового стану підприємств, що підлягають приватизації, затверджене наказом Міністерства фінансів України, Фонду державного майна України від 26 січня 2001 р. № 49/121.

2. Про затвердження Методичних рекомендацій із перевірки порівнянності показників фінансової звітності. Наказ Міністерства фінансів України від 22 грудня 2008 р. № 1524.

3. Методичні рекомендації з аналізу фінансово-господарського стану підприємств і організацій. Лист Державної Податкової Адміністрації України від 27.01.1998 р. № 759/10/20-2117.

4. Про Методичні рекомендації щодо проведення аналізу фінансового стану підприємства-боржника при отриманні відстрочок (розстрочок). Лист Державної Податкової Адміністрації України від 15.06.1998 р. № 7141/10/20-0017.

5. Методика проведення поглибленого аналізу фінансово-господарського стану неплатоспроможних підприємств і організацій, затверджена наказом Агентства з питань запобігання банкрутству підприємств та організацій від 27.06.1997 р. № 81.

6. Про затвердження Методики інтегральної оцінки інвестиційної привабливості підприємств та організацій. Наказ Агентства з питань запобігання банкрутству підприємств і організацій від 23 лютого 1998 р. № 22.

7. Методичні рекомендації з бухгалтерського обліку основних засобів, затверджені наказом Міністерства фінансів України від 30 вересня 2003 р. № 561.

8. Принципи корпоративного управління, що визначають порядок організації, форми й методи контролю господарських операцій, критерії доцільності та ефективності контрольних заходів.

9. Методичні рекомендації щодо підготовки аудиторського висновку при перевірці відкритих акціонерних товариств та підприємств — емітентів облігацій (крім комерційних банків). Схвалено Аудиторською палатою України. Протокол засідання Аудиторської палати України від 23 лютого 2001 р. № 99.

10. Методичні рекомендації з формування собівартості продукції (робіт, послуг) у промисловості (затверджені наказом Державного комітету промислової політики України від 2 лютого 2001 р. № 47 для підприємств промислової політики, якими передбачено здійснення систематичного та поточного внутрішнього контролю витрат.

Методичні рекомендації з аналізу фінансово-господарського стану підприємств і організацій та Положення про порядок здійснення аналізу фінансового стану підприємств, що підлягають приватизації, містять визначення таких категорій, як фінансовий стан, задовільний, незадовільний фінансовий стан, проте вони мають розбіжності (табл. 2).

Результати порівняння вказаних методичних рекомендацій, які наведено в табл. 3, свідчать про розбіжність у визначенні мети та системи показників, що використовуються для аналізу фінансового стану. Одні й ті самі показники в різних методиках запропоновано розраховувати за різними формулами, використовуючи різноманітні джерела інформаційного забезпечення, що зумовлює спотворення сприйняття ідентичних показників і неможливість їх порівняння. Крім того, традиційні методики аналізу фінансового стану не можуть бути використані для оцінки резервів фінансової стійкості підприємства.

Восьмий блок — рішення (накази, розпорядження) про форми організації аналізу та контролю фінансової стійкості підприємства, які приймаються власником (керівництвом) підприємства на основі нормативних документів попередніх блоків.

Таблиця 2. Порівняння визначень понять «фінансовий стан», «задовільний фінансовий стан», «незадовільний фінансовий стан» в нормативних актах

Поняття	Положення про порядок здійснення аналізу фінансового стану підприємств, що підлягають приватизації	Методичні рекомендації з аналізу фінансово-господарського стану підприємств і організацій
фінансовий стан (положення) підприємства	сукупність показників, що відображають наявність, розміщення і використання ресурсів підприємства, реальні й потенційні фінансові можливості підприємства	є комплексним поняттям і відображає рейтинг підприємства на фінансовому ринку, його кредитно- і податкоспроможність і характеризується системою показників, які визначають на конкретну дату
задовільний фінансовий стан	стійка ліквідність, платоспроможність і фінансова стійкість підприємства, його забезпеченість власними оборотними засобами та ефективне використання ресурсів підприємства	стійка платоспроможність, достатня забезпеченість власними оборотними засобами й ефективне їх використання з господарською доцільністю, чітка організація розрахунків, наявність стійкої фінансової бази
незадовільний фінансовий стан	характеризується неефективним розміщенням ресурсів і неефективним використанням їх, незадовільною платоспроможністю підприємства, наявністю простроченої заборгованості перед бюджетом, із заробітної плати, недостатньою фінансовою стійкістю у зв'язку з несприятливими тенденціями розвитку виробництва і збуту продукції підприємства	характеризується неефективним розміщенням засобів, їх іммобілізацією, незадовільною платіжною готовністю, простроченою заборгованістю перед бюджетом, постачальником і банком, недостатньою стійкою потенційною фінансовою базою у зв'язку з несприятливими тенденціями у виробництві, неправильно вибраною стратегією розвитку, некомпетентністю керівництва тощо

Таблиця 3. Порівняння методичних рекомендацій, що містять положення з аналізу фінансової стійкості підприємств

Критерії порівняння	Методичні рекомендації					
	Положення про порядок здійснення аналізу фінансового стану підприємств, що підлягають приватизації	Методика проведення поглибленого аналізу фінансово-господарського стану неплатоспроможних підприємств і організацій	Методичні рекомендації з аналізу фінансово-господарського стану підприємств і організацій	Методичні рекомендації щодо підготовки аудиторського висновку при перевірці відкритих акціонерних товариств та підприємств – емітентів облігацій	Методичні рекомендації щодо проведення аналізу фінансового стану підприємства-боржника при отриманні відстрочок	Про затвердження Методики інтегральної оцінки інвестиційної привабливості підприємств та організацій
Мета фінансового аналізу	оцінка фінансового стану підприємства на останню звітну для підготовки рекомендацій щодо доцільності перетворення підприємства у ВАТ або його реструктуризації	оцінка результатів господарської діяльності підприємства для прийняття рішення про визнання структури балансу задовільною (незадовільною), а підприємства – платоспроможним (неплатоспроможним)	аналіз показників, які впливають на кінцеві фінансові результати, та розробка пропозицій, спрямованих на покращення фінансового стану підприємства	підготовка аудиторського висновку щодо оцінки фінансового стану відкритих акціонерних товариств та підприємств – емітентів облігацій	оцінка фінансового стану підприємства-боржника для отримання відстрочки (розстрочки)	аналіз і оцінка інвестиційної привабливості підприємства
Назва етапу фінансового аналізу	аналіз платоспроможності (фінансової стійкості);	аналіз джерел власних коштів	оцінка фінансової стійкості (тривалості)	аналіз платоспроможності (фінансової стійкості)	кредитоспроможність (надійність)	оцінки фінансової стійкості (платоспроможності)
Показники для оцінки фінансової стійкості	платоспроможності (автономії), фінансування, забезпеченості власними оборотними засобами, маневреності власного капіталу	фінансової незалежності «автономії»; фінансової стабільності; фінансового лівериджу; забезпечення власними коштами	фінансової залежності, фінансової автономії, абсолютної ліквідності, оборотності, забезпечення власними коштами	платоспроможності (автономії), фінансування, забезпеченості власними оборотними засобами маневреності власного капіталу	покриття, загальної ліквідності, абсолютної ліквідності, оборотності оборотних засобів, забезпечення власними оборотними засобами, оборотності дебіторської заборгованості, оборотності кредиторської заборгованості, строк обороту дебіторської і кредиторської заборгованості, відновлення платоспроможності, втрати платоспроможності	власні оборотні засоби, власні довгострокові та середньострокові позики джерела формування запасів та витрат, загальна сума основних джерел формування запасів та витрат, робочий капітал, маневреність робочого капіталу, коефіцієнт незалежності, фінансування, фінансової стійкості, показник фінансового лівериджу

Зокрема, серед документів цього блоку можна виділити: Статут, який містить відповідний пункт щодо регламентації діяльності служби внутрішнього контролю, Положення про облікову політику та Положення про систему внутрішнього контролю, в яко-

му встановлено концептуальні основи побудови системи внутрішнього контролю, основні принципи і способи його організації на підприємстві.

Дев'ятий блок включає внутрішньофірмові стандарти, правила і методики контролю та аналізу

фінансової стійкості підприємства, які розробляються для внутрішнього користування на кожному підприємстві, виходячи з умов його діяльності, організаційної структури, спеціалізації, кваліфікації спеціалістів та наявності матеріально-технічної бази. У науковій літературі під стандартами внутрішньогосподарського контролю (внутрішнього аудиту) розуміють регламенти (документи), які визначають порядок, принципи і методи здійснення контролю внутрішніми контролерами (аудиторами) [2, с. 392]. Основними документами в цьому блоці є: 1) Положення про відділ внутрішнього контролю, в якому визначено його цілі та завдання, відповідальність та відносини з іншими функціональними службами підприємства; 2) регламенти застосування окремих засобів контролю, які визначають об'єкт контролю, технологічний процес виконання процедур та їх періодичність, відповідальних осіб, порядок документування результатів контролю; 3) план здійснення внутрішнього контролю, який визначає обсяг, графік і строки проведення перевірок, а також склад групи спеціалістів; 4) посадові інструкції, що регламентують права й обов'язки конкретних виконавців, які виконують контрольні функції.

Проведене дослідження дало можливість зробити наступні висновки:

1. Аналіз законодавчих нормативних актів дозволив зробити оцінку достатності та якості врегульованості контролю й аналізу в Україні.

2. Використання національних стандартів бухгалтерського обліку і звітності в поєднанні з міжнародними в якості базових інструментів забезпечить результативність контролю й аналізу фінансової стійкості.

3. Відсутність методичних рекомендацій щодо здійснення контролю фінансової стійкості підприємства обумовлює необхідність розробки методичних положень і відповідних методик його впровадження.

4. Ефективність контролю фінансової стійкості підприємства забезпечується розробкою внутрішніх стандартів контролю на підприємстві, що регламентують його форми, методи і процедури, а також функції контролерів.

Література

1. Фінансовий аналіз : навч. посіб. / [М. Д. Білик, О. В. Павловська, Н. М. Притуляк, Н. Ю. Невмержицька]. — К. : КНЕУ, 2005. — 592 с.
2. Виговська Н. Г. Господарський контроль в Україні : теорія, методологія, організація: монографія / Н. Г. Виговська. — Житомир : ЖДТУ, 2008. — 532 с.
3. Экономический анализ : учебник для вузов / [Л. Т. Гиляровская, Г. В. Корнякова, Н. С. Пласкова и др.] ; под ред. Л. Т. Гиляровской. — М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2001. — 527 с.

4. Ионин Е. Е. Система показателей оценки имущественного положения предприятий : монография / Е. Е. Ионин. — Донецк : ООО «Юго-Восток, Лтд», 2006. — 431 с.

5. Ковалев В. В. Финансовый анализ: методы и процедуры / В. В. Ковалев. — М. : Финансы и статистика, 2001. — 560 с.

6. Лахтіонова Л. А. Фінансовий аналіз суб'єктів господарювання : монографія / Л. А. Лахтіонова. — К. : КНЕУ, 2001. — 387 с.

7. Пантелеев В. П. Внутрішньогосподарський контроль: методологія та організація : монографія / В. П. Пантелеев ; Державна академія статистики, обліку та аудиту. — К. : ДП «Інформ.-аналіт. агентство», 2008. — 491 с.

8. Редько О. Ю. Аудит в Україні. Морфологія : монографія / О. Ю. Редько. — К. : ДП «Інформ. — аналіт. агентство», 2008. — 493 с.

9. Международные стандарты финансовой отчетности 2006: [издание на русском языке] ; пер. с англ. О. Аскери и др. — М. : Аскери-АССА, 2006. — 1060 с. — (Перевод полного официального текста Международных стандартов финансовой отчетности, принятых в ЕС по состоянию на 31 января 2006 года).

10. Справжній бухгалтер / [Н. Білова, А. Бобро, Д. Винокуров та ін.]. — 3-тє вид., перероб. і доп. — Х. : Фактор, 2008. — 1264 с.

11. Блейк Дж., Амаг О. Европейский бухгалтерский учет : справочник / Дж. Блейк, О. Амаг ; пер. с англ. — М. : Информационно-издательский дом «Филин», 1997. — 400 с.

12. Фінансова звітність за національними положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку : практ. посіб. — К. : Лібра, 1999. — 336 с. (Федерація професійних бухгалтерів і аудиторів України).

13. Дослідження практики внутрішнього аудиту і внутрішнього контролю в Україні: опитування українських компаній і банків про стан внутрішнього аудиту та внутрішнього контролю / [старший керівник програм М. Онішук-Морозова]. — К. : International Finance Corporation World Bank Group, 2008. — 87 с.

14. Міжнародні стандарти аудиту, надання впевненості та етики: видання 2006 р. : [пер. з англ. О. В. Селєзньов та ін.]. — К. : ТОВ ІАМЦ-АУ «СТАТУС», 2006. — 1152 с.

15. Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні : Закон України від 16 липня 1999 р. // Відомості Верховної Ради України. — 1999. — № 40. — Ст. 365.

16. Про господарські товариства : Закон України від 19.09.1991 р. // Відомості Верховної Ради України. — 1991. — № 49. — Ст. 682.

17. Про оподаткування прибутку підприємств : Закон України від 28.12.1994 р. // Відомості Верховної Ради України. — 1995. — № 4. — Ст. 28.

18. Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом : Закон України від

30 червня 1999 р. // Відомості Верховної Ради України. — 1992. — № 31. — Ст. 440.

19. Господарський кодекс України від 16.01.2003 р. № 436-IV // Відомості Верховної Ради України. — 2003. — № 18, № 19–20, № 21–22. — Ст. 144.

20. Про аудиторську діяльність: Закон України від 22.04.1993 р. // Відомості Верховної Ради України. — 1993. — № 23. — Ст. 243.

21. Про затвердження Національного стандарту № 1 «Загальні засади оцінки майна і майнових прав»: Постанова Кабінету Міністрів України від 10.09.2003 р. № 1440 // Офіційний вісник України. — 2003. — № 37.

22. Про затвердження Національного стандарту № 2 «Оцінка нерухомого майна»: Постанова Кабінету Міністрів України від 28.10.2004 р. // Офіційний вісник України. — 2004. — № 43.

23. Положения (стандарты) бухгалтерского учета: рекомендации по применению // Налоги и бухгалтерский учет. — 2000. — № 5. — С. 2–4.

24. Дем'янишин В. Г. Теоретична концептуалізація і практична реалізація бюджетної доктрини України: монографія / В. Г. Дем'янишин. — Тернопіль: ТНЕУ, 2008. — 496 с.

Подано до редакції 25.11.2009 р.

УДК 330.142.211

І. В. Мустаца,

*старший викладач,
Чернівецький торговельно-
економічний інститут
КНТЕУ*

УДОСКОНАЛЕННЯ ОБЛІКУ РЕМОНТІВ І МОДЕРНІЗАЦІЇ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ ГОТЕЛЬНИХ ГОСПОДАРСТВ ЗГІДНО З ВИМОГАМИ МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТІВ ГОТЕЛЬНОЇ ІНДУСТРІЇ

Визначальною детермінантою економічного зростання та важливою складовою відтворювальних процесів у галузі національного господарства є інвестиційна діяльність. Активізація інвестиційних процесів готельного бізнесу в Україні повинна здійснюватись з урахуванням умов міжнародних стандартів готельної індустрії.

Головною проблемою розвитку готельного бізнесу, яка на сьогоднішній день остаточно не вирішена, є пошук джерел фінансування для будівництва нових і реконструкції та модернізації діючих підприємств галузі.

Теоретичні і практичні засади обліку основних засобів знайшли відображення у працях зарубіжних і вітчизняних науковців, зокрема: Т. Войтенко, О. Піроженка, О. Маханька, В. Кузнецова [1], Н. І. Івануца [2], О. Папінова [3], Т. П. Розанова, К. П. Касіна [5], В. Зарева [4], В. С. Сеніна, А. В. Денисенка [6], Л. В. Городянської, М. М. Могилової [7].

Проте питання обліку ремонтів і модернізації основних засобів готельних господарств згідно з

вимогами міжнародних стандартів готельної індустрії залишається невирішеним, що визначило необхідність подальших досліджень.

Метою статті є дослідження організації обліку ремонтів і модернізації основних засобів готельних господарств України та її удосконалення згідно з міжнародними стандартами готельної індустрії.

Процес інтеграції української економічної системи в європейську і світову спільноту висуває вимогу дослідження тотожності принципів і методів бухгалтерського обліку в Україні міжнародному рівню з метою адекватного сприйняття інформації користувачами фінансової звітності з різних країн. Крім того, готельний бізнес повинен дотримуватись міжнародних стандартів готельної індустрії. Абсолютна якість обслуговування не може бути досягнена в силу людського фактора, а відповідно, прагнення до якості є довготривалим процесом. В сучасних ринкових умовах вирішення питань якості готельного обслуговування являє собою шлях до перемоги в конкурентній боротьбі, яка не можлива без

© І. В. Мустаца, 2009